

Får jag göra så enligt GDPR?

Handledning i vad som utgör laglig
grund enligt GDPR

Dokumenttyp: Handledning

Antaget av: Dataskyddsombudet

Antagen: 2020-06-01

Giltighetstid: Tillsvidare

Diarienummer:

Ansvarig för dokumentet: Dataskyddsombudet

Tidpunkt för senaste aktualitetsprövning: 2020-06-01

Tidpunkt för senaste revidering: -

Relaterade styrdokument: Dataskyddspolicy, Informationssäkerhetspolicy

Målgrupp: Alla anställda inom Ronneby kommunkoncern

Sökord: GDPR, personuppgifter, behandling, rättslig grund, laglig grund

Innehåll

Innehåll	3
Begreppsförklaringar	4
Förord	6
1. Inledning, avgränsning och syfte	7
1.1. Inledning och avgränsning	7
1.2. Syfte	7
1.3. Disposition	8
2. Lagliga grunder för kommunal verksamhet	9
2.1 Tre lämpliga grunder	9
2.2 Avtal	9
2.3 Rättslig förpliktelse	9
2.4 Myndighetsutövning och uppgifter av allmänt intresse	10
2.4.1 Myndighetsutövning	10
2.4.2 Uppgift av allmänt intresse	11
3. Olämpliga grunder för kommunal verksamhet	12
3.1 Lagliga men inte lämpliga grunder	12
3.2 Samtycke	12
3.3 Grundläggande intresse	13
3.4 Intresseavvägning	14

Begreppsförklaringar

Lag	<p>En lag brukar i Europa och i Sverige definieras som den nedtecknade gällande rätten (regler). I Sverige är det bara Riksdagen som utfärdar lagar, detta framgår av Regeringsformen vilket är en av Sveriges grundlagar.</p>
Förordning	<p>Förordningar utfärdas av Regeringen och utgör också regler, men det är inte lag.</p> <p>Lagar gäller före förordningar.</p>
EU-förordning	<p>En EU-förordning är en rättsakt inom europeiska unionen och utfärdas av Europeiska unionens institutioner.</p> <p>En EU-förordning ska inte sammanblandas med en Förordning från Regeringen. Till skillnad från vanliga förordningar så kan en EU förordning ibland vara gällande före en lag.</p> <p>Dataskyddsförordningen är en sådan rättsakt som kan vara gällande framför en svensk lag.</p>
Dataskyddsförordningen	<p>Detta är det svenska namnet på EU-förordningen <i>Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation)</i>.</p> <p>Det fulla namnet på förordningen är väldigt långt och alldeles för omständligt för att använda i dagligt tal. Därför används istället i svenskt dagligt tal <i>dataskyddsförordningen</i></p>
GDPR	<p>Akronymen står för <i>General Data Protection Regulation</i> vilket är det som på svenska heter Dataskyddsförordningen.</p> <p>Det officiella namnet är som ovan beskrivet långt och svårt att använda i dagligt tal, i slutet på det officiella namnet återfinns man dock ovanstående fyra ord. Därför används istället denna akronym ofta som ett namn eller förkortning på dataskyddsförordningen.</p>

Personuppgifter	<p>En personuppgift är en uppgift som är hänförlig till en person som går att identifiera. Ordet är översatt från engelskans <i>data</i> som fritt översatt betyder ungefär <i>information</i>.</p> <p>Att man i den svenska konventionstexten valt att använda begreppet <i>personuppgifter</i> riskerar leda fel eftersom ordet i normalt svenskt språkbruk används för att peka ut namn, svenska personnummer eller samordningsnummer och möjligen adress.</p> <p>I dataskyddshänseende pekar ordet på ett betydligt mycket bredare område. En personuppgift enligt dataskyddsförordningen är uppgifter som på något sätt pekar ut en person, det är ett betydligt mycket bredare begrepp än vad ordet normalt betyder. Det är egentligen bara fantasin som sätter begränsningen.</p>
Behandling	<p>Ordet behandling är ett begrepp som förekommer frekvent i dessa sammanhang. Ordet är översatt från det engelska ordet ”<i>processing</i>” och definieras i förordningens artikel 4.</p> <p>I den svenska förordningstexten står det att behandling är en åtgärd eller samling åtgärder som görs med personuppgifter. Det innebär i princip att all typ av hantering av personuppgifter utgör en behandling. Och ska du behandla personuppgifter behöver du en laglig grund.</p>
Laglig grund	<p>Begreppet är ett samlingsbegrepp som beskriver hela art. 6. I den svenska översättningen av förordningstexten används meningen ”<i>laglig behandling av personuppgifter</i>” för att rubricera artikeln. Det signalerar att artikeln reglerar vad som utgör <i>laglig grund</i> för att kunna behandla personuppgifter.</p>
Rättslig grund	<p>Begreppets betydelse är samma som <i>laglig grund</i>, alltså för att beskriva innehållet i artikel 6. Begreppet riskerar dock att sammanblandas med rättslig förpliktelse varför det inte alla gånger är lämpligt att använda.</p>
Rättslig förpliktelse	<p>En av de lagliga grunderna. Återfinns i artikel 6.1 d. En utförlig diskussion om begreppet återfinns i kap 2.1. i denna handledning. Icke att förväxlas med rättslig grund, som ju är detsamma som laglig grund.</p>

Förord

Inom Ronneby kommun finns det många medarbetare som på olika sätt kommer i kontakt med GDPR. Det har därför efterfrågats konkret handledning hur man ska avgöra vilken laglig grund som bör användas vid olika typer av behandlingar inom kommunen.

Detta dokument ska utgöra ett stöd för alla inom den kommunala sektorn som på olika sätt kan tänkas komma i kontakt med Dataskyddsförordningen och som har funderingar över lagliga grunder.

1. Inledning, avgränsning och syfte

1.1. Inledning och avgränsning

Föremål för denna handledning är de lagliga grunder som framgår av Dataskyddsförordningen.¹ Svenska regler rörande allmän handling, offentlighet och sekretess och annat liknande kommer inte beröras. Dataskyddslagen kommer ej heller att närmare behandlas.

Dataskyddsförordningen reglerar hur *kommunen* får behandla *enskildas personuppgifter*. Förordningen berör således inte hur enskilda får behandla andras personuppgifter, en direkt följd av det är att kommunen aldrig kan förbjuda enskilda att behandla personuppgifter.

Ett uppmärksammat exempel är en fråga som dök upp i anslutning till luciafirandet 2019. Får föräldrar fotografera barnens luciatåg på förskolan? I ljuset av dataskyddsförordningens inledande bestämmelse torde det stå helt klart att förskolan inte kan förbjuda föräldrar att fotografera sina egna barn endast för att det sker i förskolans lokaler. Förhållandet att en enskild person (föräldern i detta fall) fotograferar andra enskilda personer (barnen i luciatåget i detta fall) är ett sådant förhållande som faller utanför dataskyddsförordningens legala räckvidd.

1.2. Syfte

För att kommunen ska få behandla personuppgifter krävs en laglig grund för behandlingen. Samtliga lagliga grunder framgår av Dataskyddsförordningens art 6.1. Artikeln är en s.k. uttömmande lista vilket innebär att det inte finns några andra lagliga grunder än de sex grunder som räknas upp där. Grunderna är följande;

- a. Samtycke
- b. Avtal
- c. Rättslig förpliktelse
- d. Grundläggande intresse
- e. Myndighetsutövning och uppgifter av allmänt intresse
- f. Intresseavvägning

Dessa sex grunder täcker all tillåten personuppgiftsbehandling. Det kan, för en enskild tjänsteman, vara svårt att avgöra exakt vad som gömmer sig bakom varje enskild formulering; vad är tillåtet att behandla respektive vad som inte är det. Syftet med denna handledning är att läka den bristen.

¹ GDPR är inkorporerad i svensk lagstiftning genom Lag med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, SFS 2018:218.

1.3. Disposition

Handledningen är uppdelad i två huvudavsnitt. Det första huvudavsnittet berör vilka grunder som används inom kommunal verksamhet. I möjligaste mån kommer grunderna exemplifieras med tydliga situationer.

I det andra huvudavsnittet följer en översiktlig genomgång av de grunder som anses olämpliga inom kommunal verksamhet. Även dessa kommer i möjligaste mån exemplifieras.

Den som snabbt behöver svar på en fråga kan med fördel titta i innehållsförteckningen och gå till den lagliga grund som känns mest rimlig för uppgiften.

2. Lagliga grunder för kommunal verksamhet

2.1 Tre lämpliga grunder

Kommunal verksamhet behandlar personuppgifter på olika sätt, men som utgångspunkt stödjer sig verksamheterna endast på tre olika grunder. De lagliga grunder som oftast är tillämpliga är

- avtal,
- rättslig förpliktelse samt,
- myndighetsutövning och uppgifter av allmänt intresse.

Övriga grunder är antingen olagliga eller olämpliga att använda.

2.2 Avtal

Lagrum: Art 6.1 b i Dataskyddsförordningen.

Ett avtal kan utgöra en laglig grund för behandling av personuppgifter. Grunden går att använda både inför ingåendet av avtalet, under avtalsförhållandet och även efter avtalsförhållandet om det skulle vara nödvändigt.

Kommunen använder grunden frekvent, men det kan också vara så att det går att använda andra grunder för personuppgiftsbehandling.

Ett exempel kan vara vid rekryteringar. Under pågående rekrytering inhämtas ett stort antal personuppgifter av mer eller mindre känslig karaktär. Rekryteringen syftar till att leda fram till en anställning – ett avtal. Att det i slutändan endast upprättas ett avtal är av mindre vikt, samtliga som ansöker om en tjänst gör det i syfte att nå ett avtal med den rekryterande enheten.

Efter rekryteringen kan personuppgifter fortsatt behandlas inom ramen för anställningsavtalet, alternativt inom den rättsliga grunden allmänt intresse. Man har dock inom ramen för denna rättsliga grund inte rätt att spara uppgifter om de personer som inte anställdes. Notera dock att det kan finnas andra grunder som går att använda, det föreligger kanske ett ömsesidigt intresse att personuppgifterna lagras om båda parter vill ha fortsatt kontakt för framtida rekryteringar.

2.3 Rättslig förpliktelse

Lagrum: Art 6.1 c i Dataskyddsförordningen.

För att en behandling ska utgöra grunden rättslig förpliktelse innebär det att det finns en lag eller annan regel som gör att kommunen måste behandla angivna personuppgifter i verksamheten. Vad som utgör lag i svensk rätt framgår ovan², vad som utgör ”annan regel” är dock inte självförklarande. Det skulle exempelvis kunna vara en uppgift som återfinns i ett svenskt kollektivavtal, det är således inte fråga om en officiell rättsakt utan snarast något som vi i samhället valt att inordna oss under.

Bestämmelsen riktar sig primärt mot personuppgiftsansvariga som av staten ålagts vissa specifika förpliktelser. Datainspektionen nämner bland annat möjligheten att inom ramen för lagrummet

² Se begreppsförklaringen i denna handledning.

utrusta fordon med särskild gps-utrustning kopplad till elektroniska körjournalerna för att förenkla redovisning till Skatteverket³.

Datainspektionen tar även upp bankers legala skyldighet att föra register över sina kunder, bokföringsskyldigheten enligt bokföringslagen och skyldigheten för arbetsgivare att redovisa skatter och sociala avgifter för sina anställda.

Det bör understrykas att en rättslig förpliktelse endast kan användas till det som är avsett. Det går alltså inte att samla in uppgifter om körtider till skatteverket och sedan använda samma uppgifter för att kontrollera hur långa pauser den enskilde föraren tar.

Kommunen använder sig av denna legala grund inom exempelvis ekonomienheten vid bokföringsverksamhet; Teknik, fritid och kultur och Miljöteknik när man upprättar körjournaler och Personalenheten i sin verksamhet. Detta ska inte ses som en uttömmande lista, det kan finnas fler områden inom kommunkoncernen där denna legala grund används.

2.4 Myndighetsutövning och uppgifter av allmänt intresse

Lagrum: Art. 6.1 e i Dataskyddsförordningen.

Denna rättsliga grund innehåller som synes två olika grunder, myndighetsutövning å ena sidan och uppgifter av allmänt intresse å andra sidan. Anledningen till att det finns två olika grunder under samma artikel vara att grunderna ofta används av samma personuppgiftsansvarig.

Ett exempel på det sagda är skyldigheten för kommunala och privata skolor att ge betyg till elever, något som utgör myndighetsutövning. Skolans verksamhet i sig utgör dock inte myndighetsutövning utan det är istället en uppgift av allmänt intresse. Genom denna rättsliga grund behöver man inte särskilja olika åtgärder.

Det finns dock verksamheter som endast nyttjar grunden allmänt intresse, exempelvis kommunikationsenheten och kulturverksamheten, men inte heller inom ramen för den verksamheten behöver man särskilja olika åtgärder.

Av pedagogiska skäl kommer artikeln delas upp under två separata avsnitt. Myndighetsutövning redogörs för under avsnitt 3.2.1 och allmänt intresse redogörs för under avsnitt 3.2.2.

2.4.1 Myndighetsutövning

Myndighetsutövning innebär att någon har statens uppdrag att bestämma över enskilda medborgare. Det kan innebära att en myndighet beslutar om att en medborgare ska få en viss förmån eller rättighet, eller att vederbörande har en viss skyldighet eller ska få ett straff. Det kan alltså vara beslut som gynnar den enskilde eller beslut som är betungande.

All myndighetsutövning måste ha sin grund i lagar, förordningar eller andra författningar, det vill säga EU-rätt eller svensk rätt.

Inom kommunen finns det flera olika förvaltningar och bolag som ägnar sig åt myndighetsutövning. Miljöteknik, Socialförvaltningen och Miljö- och byggnadsförvaltningen är

³ <https://www.datainspektionen.se/lagar--regler/dataskyddsförordningen/rattslig-grund/rattslig-forpliktelse/>

exempel på detta. Det ska dock särskilt understrykas att det inte är all verksamhet inom en enhet eller förvaltning som utgör myndighetsutövning. Ett visst mått av lägesbunden analys är påkallat, jag exemplifierar detta under kapitel 2.4.2.1 nedan

Denna rättsliga grund används således typiskt sett av myndigheter och kommuner, men också av företag inom vård och skola.

2.4.2 Uppgift av allmänt intresse

Uppgifter av allmänt intresse bör ha stöd i lag eller annan författning kollektivavtal eller beslut som har meddelats med stöd av lag eller annan författning.

Alla uppgifter som riksdag eller regering gett i uppdrag åt statliga myndigheter är enligt regeringens mening av allmänt intresse, allmänintresset går dock längre än så. Till skillnad från myndighetsutövning så finns det flera olika aktörer som kan sägas utföra uppgifter som är av allmänt intresse. Flygtrafik, kollektivtrafik, privat hälso- och sjukvård och privat skolverksamhet är exempel på uppgifter som omfattas av bestämmelsen.

Kommuner har av staten ålagts flertalet obligatoriska uppgifter som inte utgör myndighetsutövning, grunden allmänt intresse är därför särskilt intressant för kommunen. Som exempel kan nämnas kommunens skyldighet enligt 2 kap 2 § skollagen (2010:800) att vara huvudman för skolväsendet, som tidigare nämnts har skolan stor nytta av denna legala grund.

Kommunen har också inom ramen för denna bestämmelse en vidsträckt möjlighet att göra frivilliga åtaganden. Som exempel på uppgifter av allmänt intresse som kommunerna utför på frivillig grund kan nämnas bostäder och fritids- och idrottsanläggningar. Åtgärder för att främja ortens näringsliv och annan kulturell verksamhet räknas också hit.

I klartext betyder detta att kommunen får behandla personuppgifter i den kärnverksamhet där det finns en laglig skyldighet för kommunen att verka – socialtjänst, skola, bygglovshantering och äldreomsorg som exempel. Kommunen får också behandla uppgifter inom frivilliga åtaganden – näringsliv, kommunikation, fritid och kultur och bostäder som exempel.

2.4.2.1 Särskild försiktighet är påkallat inom vissa verksamheter, till exempel skolan

Det är dock inte all personuppgiftsbehandling som är laglig bara för att den bedrivs inom ramen för en av kommunen obligatorisk skyldighet. Inom kärnverksamheten får kommunen behandla personuppgifter, det kan dock ibland vara svårt att avgöra vad som anses utgöra kärnverksamhet och vad som ligger utanför de obligatoriska skyldigheterna.

Där detta kan visa sig som en särskild utmaning är inom skolväsendet. Undervisning inom skolväsendet är typiskt sett något som omfattas av bestämmelsen och anses utgöra kärnverksamhet. Enskilda lärare har dock långtgående möjligheter att inom ramen för skollagens bestämmelser bedriva undervisningen på ett särpräglat sätt baserat på egen kompetens, skicklighet och kunskap.

En sådan omständighet kan exemplifieras i det förhållandevis utbredda bruket av olika typer av undervisningsappar och andra hemsidor. Bruket av digitala hjälpmedel är i sig inte problematiskt,

däremot kan enskilda appar och hemsidor brista i legalt hänseende. Särskild försiktighet måste därför anses vara påkallad inom detta område och det är en god ide att så långt det är möjligt upprätta enhetliga regler för bruket av appar och hemsidor inom förvaltningen eller enheten för att minimera riskerna.

3. Olämpliga grunder för kommunal verksamhet

3.1 Lagliga men inte lämpliga grunder

Som tidigare nämnts så finns det totalt sex olika lagliga grunder. I detta kapitel behandlas tre grunder som man i kommunal verksamhet ska undvika så långt det är möjligt. I vissa fall är det inte bara olämpligt utan olagligt att använda sig av grunderna.

De grunder som återstår är på olika sätt olämpliga att använda sig av inom kommunal verksamhet:

- samtycke,
- grundläggande intresse, samt,
- intresseavvägning.

Det ska dock tilläggas att de kommunala bolagen i viss mån kan använda sig av grunden intresseavvägning, det är dock inte tillåtet enligt lag för kommunala nämnder att använda den grunden vid behandling.⁴

3.2 Samtycke

Lagrum: Art 6.1 a i Dataskyddsförordningen.

Det har uppstått väldigt mycket missförstånd i anslutning till denna grund. Vissa anser att detta är den enda gångbara grunden och försöker därför argumentera i den riktningen, många gånger med utgångspunkt i begreppets vanliga betydelse i svensk myndighetsprosa.

Ordet *samtycke* har funnits med i den allmänpolitiska debatten inom ett antal sektorer⁵ och väldigt många människor har en egen bild av vad ordet betyder. Samtycke inom området sex och samlevnad, vård och omsorg och socialtjänsten följer samma nationella syn på begreppet – det ska vara upp till den enskilde att välja.

När ordet sedan dyker upp även i Dataskyddsförordningen drar vissa slutsatsen att betydelsen är densamma. Det är dock inte fallet, betydelsen är delvis en annan och det finns en annan härskande utgångspunkt – den enskilde måste i vissa fall finna sig i, eller rent av tåla, att personuppgifterna behandlas. Däremot har man som enskild en tydlig rätt att veta om hur personuppgifterna

⁴. Undantaget träffar enbart de kommunala bolagen. Anledningen till detta är att de utgör en form av hybrider där de omfattas av både offentligrättsliga- och civilrättsliga regelverk. Eftersom det inte finns någon praxis på området så vet vi inte ännu exakt hur vi ska se på de bolag som är hel- eller delägda av det allmänna. Utgångspunkten är dock att de primärt ska uppfattas vara enskilda juridiska personer och att de därför inte omfattas av förbudet mot att använda sig av intresseavvägning som en laglig grund.

⁵ Samtycke som begrepp är mycket gammalt och återfinns bland annat i brottsbalken som en grund för ansvarsfrihet (*Volenti non fit iniuria*). Det har diskuterats en samtyckeslagstiftning i anslutning till sexualbrott och begreppet är vanligt inom Vård- och omsorgssektorerna (sjukvård, socialtjänst och äldreomsorg).

behandlas. Det är således en direkt felaktig uppfattning att samtycke skulle vara den mest rimliga grunden att använda, i många fall är det tvärtom inte lämpligt eller ens möjligt att använda grunden.

Samtycke innebär att den registrerade uttryckligen sagt ja till behandling av personuppgifterna. Exempelvis när företag samlar in mailadresser för utskick av nyhetsbrev. Om kommunen önskar skicka ut nyhetsbrev så får man utgå från att det på något sätt är information som är av allmänt intresse, den rättsliga grunden torde då istället vara allmänt intresse.

Som personuppgiftsansvarig ansvarar ni för att bedöma om samtycke är en lämplig laglig grund. Ett samtycke måste alltid vara frivilligt. Med frivilligt menas att den registrerade har ett genuint fritt val och kontroll över sina egna personuppgifter. Samtycket blir därför ogiltigt om någon har utsatts för påverkan.

Ett samtycke måste också vara jämlikt, det innebär att maktförhållandet måste vara lika mellan parterna. Maktförhållandet är ofta ojämlikt i relationen mellan myndighet och medborgare, och mellan arbetsgivare och arbetstagare. Om det råder ett ojämlikt maktförhållande kan ni inte stödja er på samtycke.

Om det går att finna stöd för behandling inom någon annan grund så skall den andra grunden användas, det är då olagligt att också använda samtycke som grund. Att använda ”livrem och hängsle” är därmed inte tillåtet. Det är således endast möjligt att i undantagsfall använda sig av grunden samtycke.

Ett sådant undantagsfall skulle kunna vara följande situation. Låt säga att kommunstyrelsen avser exploatera ett angivet område. Styrelsen erbjuder då kommunmedlemmarna att anmäla sig för uppdateringar via e-post. All information kommer framgå på hemsidan, syftet med uppdateringen per e-post är att minska risken för enskilda att de missar någon information.

Enskilda som inte vill delta i utskicken kommer inte missa någon information eftersom den finns tillgänglig på hemsidan. Behandlingen av enskildas mailadresser kan under nämnda förhållanden behandlas med grunden samtycke.

3.3 Grundläggande intresse

Lagrum: Art 6.1 d i Dataskyddsförordningen.

Behandling av personuppgifter enligt denna grund är tillåtet om det är nödvändigt för att rädda den registrerades eller någon annan persons liv. Det kallas att skydda intressen som är av grundläggande betydelse⁶. I huvudsak handlar det om tillfällen när den registrerade inte kan fatta beslut eller lämna samtycke, till exempel om en person är medvetlös.

⁶ Den svenska översättningen av konventionstext riskerar ibland bli lite stolpig och svårtydd. I den svenska översättningen finns det tre grunder som innehåller ordet ”intresse” – Grundläggande intresse, allmänt intresse och intresseavvägning. I den engelska konventionstexten framgår det att de ovan uppräknade lagliga grunder är vital interest (grundläggande intresse) public task (allmänt intresse är underrubriken översatt från public interest) och slutligen legitimate interests (intressavvägning). Om den svenska texten är svårbegriplig kan det ibland vara en god ide och gå till det officiella trycket på engelska eller franska för att lättare förstå vad som åsyftas.

Om situationen skulle uppstå exempelvis inom äldreården skulle den rättsliga grunden för behandling troligen vara allmänt intresse. Grunden används således sällan; räddningstjänst, polis och ambulanspersonal är personalkategorier som skulle kunna behöva använda sig av grunden.

3.4 Intresseavvägning

Lagrum: Art 6.1 f i Dataskyddsförordningen.

Behandling av personuppgifter inom ramen för en intresseavvägning innebär att behandlingen är nödvändig för ett ändamål som rör ett berättigat intresse, och att den registrerades intresse av skydd för sina personuppgifter inte väger tyngre.

För att visualisera situationen kan två vågskålar användas. I den ena skålen ligger intresset att behandla personuppgifter, i andra vågskålen ligger behovet av att skydda personuppgifterna. Beroende på vilken skål som väger tyngst så är behandlingen tillåten eller ej.

Denna grund får dock inte myndigheter använda sig av, kommunen som helhet är därför förhindrad att använda sig av intresseavvägning. Det sagt finns det ett visst utrymme för de kommunala bolagen att använda sig av intresseavvägning, det bör dock undvikas. En analys bör göras i det enskilda fallet.

Har du ytterligare frågor eller funderingar kan du alltid kontakta ditt dataskyddsbud.

Mathias Kågell-Landgren

Dataskyddsbud

Mail: mathias.kagell@ronneby.se

Telefon och sms: 072-172 88 31